

Г. П. Щука

Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка

СЕРЕДНЯ ЛАНКА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ТУРИСТСЬКОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

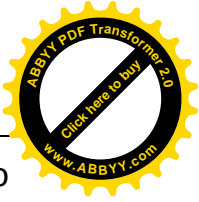
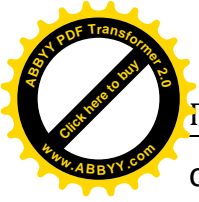
У статті на підставі аналізу діючого ФДОС СПО охарактеризовано процес підготовки фахівців сфери туризму із середньою професійною освітою, накопичений у Російській Федерації. Здійснено детальну характеристику професійної діяльності спеціаліста з туризму, проаналізовано загальні та професійні компетенції, структуру та зміст основної професійної освітньої програми.

Ключові слова: підготовка кадрів, середня професійна освіта в туризмі, спеціаліст з туризму.

Постановка проблеми. Вітчизняна система багаторівневої підготовки фахівців для сфери туризму переживає складний етап свого становлення. Особливо гостро постає проблема розвитку її середньої ланки: відкриття напрямку підготовки «Туризм», з одного боку, і введення туристських спеціалізацій на інших напрямках підготовки, з другого боку, і, як результат, надлишок спеціалістів з вищою професійною освітою в туризмі унеможлиблює ефективність її функціонування. Проте саме середня ланка у професійній освіті дає можливість дітям із малозабезпечених родин і сільських шкіл з невисоким рівнем викладання отримати якісну освіту; перевірити себе у професійній діяльності та свідомо ухвалити рішення про продовження навчання; саме такі фахівці, хоча й вузькоспеціалізовані, проте готові до практичної роботи, потрібні у великій кількості на вітчизняному туристському ринку. На жаль, через низку причин, які характерні для системи професійної освіти в Україні у цілому, так і для системи професійної туристської освіти зокрема, організація підготовки фахівців із середньою професійною освітою здійснюється на недостатньому рівні.

Аналіз актуальних досліджень. Проте проблема підготовки фахівців сфери туризму із середньою професійною освітою майже не досліджується: зі значної кількості наукових доробків зі сфери професійної туристської освіти питанням підготовки фахівців певного рівня присвячена лише праця М. Черезової [3]. Щоправда, увага дослідниці зосереджена на питанні формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму, тому вона не зупиняється на питаннях організації середньої професійної туристської освіти, формування її змісту та ін. Науковці не досліджують проблеми підготовки фахівців сфери туризму середньої ланки і у процесі вивчення зарубіжних систем професійної туристської освіти.

Отже, актуальність проблеми і відсутність відомих нам досліджень цього напрямку спонукала до визначення **мети статті:** охарактеризувати



організацію підготовки фахівців сфери туризму із середньою професійною освітою в Російській Федерації. Країна, до досвіду якої ми звертаємося, обрана з кількох причин: росіяни мали подібні до наших проблеми під час формування національної системи професійної туристської освіти, на сьогодні вони мають розгалужену мережу навчальних закладів, які готують фахівців середньої ланки, і вже два роки працюють за новими стандартами.

Виклад основного матеріалу. Підготовка фахівців сфери туризму із середньою професійною освітою здійснюється в Російській Федерації зі спеціальності 100401 Туризм відповідно до Федерального державного освітнього стандарту середньої професійної освіти (ФДОС СПО), затвердженого Міністерством освіти та науки країни у 2010 р. [2]. Абітурієнтів набирають на базі основної та середньої загальної освіти на денну, вечірню і заочну форми навчання. Здійснюються два види підготовки: базова і поглиблена, остання дає можливість продовжити навчання у ВНЗ за скороченим терміном. Після закінчення випускники отримують кваліфікацію спеціаліста з туризму.

У стандарті детально подано характеристику професійної діяльності випускників:

сфера професійної діяльності: формування, просування та реалізація туристського продукту, організація комплексного туристського обслуговування;

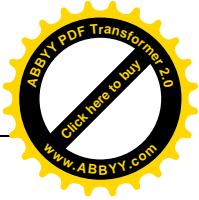
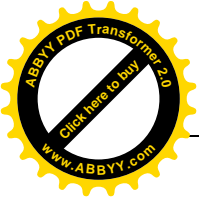
об'єкти професійної діяльності: запити споживачів туристських послуг; туристські продукти; туристські ресурси; послуги; технології формування, просування та реалізації туристського продукту; довідкові матеріали; первинні трудові колективи;

види професійної діяльності (базова підготовка): надання турагентських послуг; надання послуг із супроводу туристів; надання туроператорських послуг; управління функціональним підрозділом організації. Поглиблена підготовка включає також надання екскурсійних послуг.

Необхідно відзначити, що, на відміну від попереднього стандарту (ДОС СПО 1998 р.) [1], у цьому випадку конкретизуються види професійної туристської діяльності та визнається пріоритет людини і її потреб.

Відповідно до видів професійної діяльності визначаються загальні і професійні компетенції майбутнього спеціаліста. Здебільшого подані у стандартах загальні компетенції можна віднести до однієї з груп:

- розуміти сутність і значущість своєї майбутньої професії;
- здатність до професійного й особистісного розвитку і вдосконалення;
- здатність працювати в колективі та команді;
- здатність до ефективного виконання своєї професійної діяльності;



- вимоги, які характеризують загальний рівень підготовки.

У нині діючому ФДОС СПО відмовилися від визначення вимог до загального рівня підготовки майбутнього фахівця і суттєво переглянули вимоги до його професійної готовності. Якщо в попередньому стандарті зверталася увага на вміння спілкуватися іноземною мовою з партнерами і клієнтами, вирішувати професійні завдання з урахуванням технологічних, соціально-економічних й екологічних факторів, вивчати і застосовувати вітчизняний та зарубіжний досвід та ін., то тепер виконання професійної діяльності більше розуміється як уміння її організувати, оцінити ефективність та якість, ухвалити рішення, знайти і застосувати необхідну інформацію, орієнтуватися в умовах частої зміни технологій у професійній діяльності. Отже, під час підготовки фахівця із середньою професійною освітою в основному звертається увага на формування тих компетенцій, які забезпечують виконання здебільшого технологічних і частини організаційно-технологічних видів професійної діяльності.

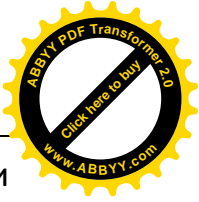
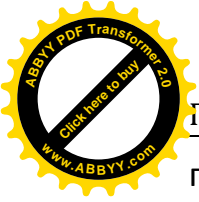
Професійні компетенції спеціаліста з туризму подаються у стандарті відповідно до основних видів його майбутньої професійної діяльності:

ПК 1. Надання турагентських послуг: виявляти та аналізувати попит споживачів і можливості його реалізації; інформувати споживача про туристські продукти; взаємодіяти з туроператорами щодо питань реалізації і просування туристського продукту; розраховувати вартість турпакета відповідно до замовлення споживача; оформляти турпакет (турпутівки, ваучери, страхові поліси); виконувати роботу з надання візової підтримки споживачеві; оформляти документи суворої відповідальності.

ПК 2. Надання послуг із супроводу туристів: контролювати готовність групи, обладнання і транспортних засобів на виході на маршрут; проводити інструктаж туристів щодо правил поведінки на маршруті; координувати і контролювати дії туристів на маршруті; гарантувати безпеку туристів на маршруті; контролювати якість обслуговування туристів стороною, що приймає; оформляти звітну документацію про туристичну поїздку.

ПК 3. Надання туроператорських послуг: проводити маркетингові дослідження ринку туристських послуг з метою формування затребуваного туристського продукту; формувати туристський продукт; розраховувати вартість туристського продукту; взаємодіяти з турагентами щодо питань реалізації і просування туристського продукту; організовувати просування туристського продукту та ринку туристських послуг (останнє – для поглибленої підготовки).

ПК 4. Управління функціональним підрозділом організації: планувати діяльність підрозділу; організовувати та контролювати діяльність



підлеглих; оформлювати звітно-планувальну документацію; аналізувати ефективність роботи підрозділу і розробляти заходи щодо вдосконалення роботи (для поглибленої підготовки).

ПК 5. Надання екскурсійних послуг (для поглибленої підготовки): розробляти екскурсійну програму; готувати інформаційні матеріали з теми екскурсій; проводити екскурсію відповідно до заявки споживача екскурсійної послуги; проводити інструктаж туристів щодо правил поведінки під час екскурсії; взаємодіяти зі сторонніми організаціями (музеями, об'єктами громадського харчування, транспортними компаніями) щодо питань формування і реалізації екскурсійних програм; оформляти звітну документацію стосовно виконання програми екскурсії.

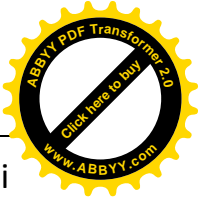
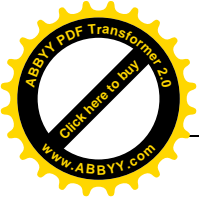
Отже, з погляду набутих професійних компетенцій поглиблена підготовка відрізняється від базової тим, що вона забезпечує підготовку до надання екскурсійних послуг. Така конкретизація у визначенні загальних і професійних компетенцій націлює навчальні заклади на підготовку студентів до виконання конкретного виду професійної діяльності.

Очевидно, що визначення професійних компетенцій вплинуло на формування змісту підготовки спеціаліста з туризму. Усі навчальні дисципліни основної професійної освітньої програми (ОПОП) було розподілено між трьома циклами: загальний гуманітарний та соціально-економічний цикл, математичний та загальний природничонауковий цикл, професійний. Професійний цикл включав 4 загальнопрофесійні дисципліни та 4 (для поглибленої підготовки – 5) професійних модулів, які утворювали собою міждисциплінарні курси. Для кожної з обов'язкових дисциплін стандартом визначалися необхідні для формування вміння і знання, для професійного модуля – також і практичний досвід, оскільки вивчення модуля передбачалося закріплювати навчальною чи виробничою практикою.

Найбільший обсяг часу (70%) виділявся на вивчення дисциплін професійного циклу, значно менше уваги приділялося дисциплінам загального гуманітарного та соціально-економічного циклу (23%), ще менше (7%) – математичного та загального природничонаукового. Обов'язкова частина освітньої програми становила 67%.

Зміст навчання було майже повністю переглянуто. Зі стандарту 1998 р. залишилися лише три дисципліни: «Основи філософії», «Іноземна мова» та «Географія туризму». Частина з них було реорганізовано:

- «Фізична культура і спортивний туризм» у «Фізична культура»;
- «Комп'ютерні та інформаційні технології в туризмі» в «Інформаційно-комунікативні технології в професійній діяльності»;



- «Іноземна мова (професійна)» в «Іноземна мова у сфері професійної комунікації»;
- «Організація галузі туризму» в «Організація туристської індустрії»;
- «Основи маркетингу в туризмі» в «Маркетингові технології в туризмі»;
- «Основи безпеки життєдіяльності» в «Безпека життєдіяльності»;
- «Діловодство, секретарська справа, основи сучасної оргтехніки» в «Сучасні оргтехніка та організація діловодства»;
- «Основи менеджменту в туризмі» в «Управління діяльністю функціонального підрозділу».

Як бачимо, розробники стандарту намагалися конкретизувати предмет вивчення, наблизити його до визначених раніше видів діяльності. Крім того, було введено деякі нові навчальні курси, а саме: «Історія», «Психологія ділового спілкування», «Технологія продажів та просування турпродукту», «Технологія та організація турагентської діяльності», «Технологія та організація супроводу туристів», «Організація дозвілля туристів», «Технологія та організація туроператорської діяльності».

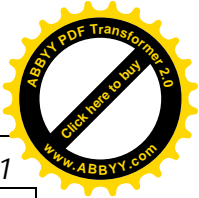
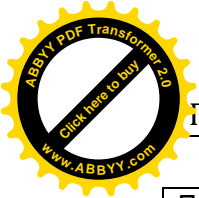
У нових стандартах відмовилися від вивчення математики та деяких економічних дисциплін, права та ін., натомість спостерігається посилена увага до технологій різних видів професійної діяльності.

Нормативний термін засвоєння ОПОП СПО поглибленої підготовки становив 147 тижнів, базової – 95. Цілком очевидно, що освітні програми підготовки повинні мали чимось відрізнятися. З цією метою порівнюємо їх структуру та обсяг навчальних циклів (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння нормативного терміну засвоєння основної професійної освітньої програми базової і поглибленої підготовки

Назва циклів	Усього максимального навчального навантаження студента		У т. ч. годин обов'язкових навчальних занять	
	Базова підготовка	Поглиблена підготовка	Базова підготовка	Поглиблена підготовка
Обов'язкова частина циклів ОПОП	1998	3240 (62%)*	1332	2160 (62%)*
Загальний гуманітарний та соціально-економічний цикл	462	726 (57%)	308	484 (57%)
Математичний та загальний природничонауковий цикл	141	222 (57%)	94	148 (57%)



Продовження табл. 1

Професійний цикл у т. ч.	1395	2292 (64%)	930	1528 (64%)
✓ загальнопрофесійні дисципліни;	441	555 (26%)	294	370 (26%)
✓ професійні модулі	954	1737 (82%)	636	1158 (82%)
Варіативна частина циклів ОПОП	864	1350 (56%)	576	900 (56%)
Усього годин навчання за циклами ОПОП	2862	4590 (60%)	1908	3060 (60%)
Навчальна та виробнича практика	16 тижнів	24 тижні (50%)		
Виробнича практика (переддипломна)	4 тижні	4 тижні		

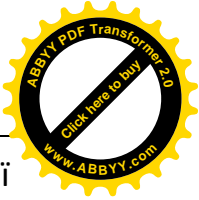
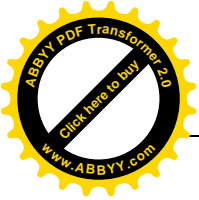
Примітки. * – в дужках указано, наскільки відсотків зріс обсяг навчального навантаження.

Отже, поглиблена підготовка не передбачала посилення лише професійної готовності студента, оскільки додатковий навчальний час було розподілено більш-менш рівномірно між усіма циклами. Значне збільшення годин планувалося лише на вивчення професійних модулів, оскільки у процесі поглибленої підготовки вводився додатковий професійний модуль, який включав «Технологію організації інформаційно-екскурсійної діяльності» та «Розробку і проведення екскурсій іноземною мовою».

Обсяги навчальних дисциплін визначалися стандартом лише в межах першого циклу, тому під час поглибленої підготовки «Основи філософії» та «Історія» вивчалися в тому самому обсязі, але передбачалося більш глибоке вивчення іноземної мови та фізичної культури (по 170 год проти 106). В ОПОП поглибленої підготовки вводилася нова дисципліна – «Психологія спілкування», проте студенти, які проходили базову підготовку, у професійному циклі також вивчали «Психологію ділового спілкування». У зв'язку з тим, що навчальний заклад сам установлював глибину вивчення обов'язкових дисциплін та перелік варіативних, сказати більш детально, наскільки відрізнявся зміст базової підготовки від поглибленої, неможливо.

Не дає відповіді на це питання і зіставлення вимог до формування професійних компетенцій: незважаючи на те, що стандартом визначалися однакові дисципліни для вивчення, під час базової підготовки в межах однієї дисципліни зобов'язували формувати на кілька професійних компетенцій більше, ніж під час поглибленої, а не навпаки.

На основі цього стандарту навчальні заклади повинні розробляти власні ОПОП СПО, орієнтуючись на потреби туристського ринку регіону. При цьому їм дозволяється наявний резерв навчального часу використовувати як для посилення вже визначених дисциплін, так і для введення власних, варіативних, однак обов'язково необхідно конкретизувати кінцеві результати навчання у вигляді компетенцій, умінь, знань і набутого практичного досвіду.



У стандарті наголошувалося на тому, що під час організації навчального процесу від навчального закладу вимагається створення умов для ефективної самостійної роботи студентів, надання їм можливості брати участь у формуванні індивідуальної освітньої програми.

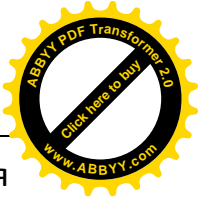
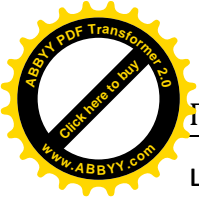
Керівники навчального закладу повинні були подбати про формування відповідного кадрового складу. Причому, якщо від викладача загальноосвітніх дисциплін вимагалася лише наявність вищої освіти відповідного профілю, то викладачі професійних дисциплін повинні були мати досвід роботи в галузі і регулярно (1 раз на 3 роки) проходити стажування у профільних організаціях. На заняттях пропонувалося віддавати перевагу активним й інтерактивним формам проведення.

Серед вимог до умов реалізації ОПОП ставилися наявність кабінетів географії туризму, турагентської і туроператорської діяльності, інформаційно-екскурсійної діяльності; навчальної туристської фірми і не менше одного навчального друкованого чи електронного видання з кожної дисципліни професійного циклу та одного навчально-методичного видання з кожного міждисциплінарного курсу (професійного модуля). Останнє було особливо актуально, оскільки стандартом вводилася значна кількість нових дисциплін, які не мали навчально-методичного забезпечення.

Оцінювання якості засвоєння ОПОП відповідно до стандарту повинно відбуватися за двома напрямками: рівень засвоєння дисципліни, рівень сформованості компетенцій. Фонди оцінних засобів для поточної і проміжної атестацій розробляються і затверджуються навчальним закладом самостійно, для підсумкової (державної) – затверджуються лише після позитивного відгуку роботодавців. Підсумкова атестація спеціаліста з туризму включає виконання кваліфікаційної роботи (дипломна робота, дипломний проект), тематика якої повинна відповідати змісту одного чи кількох професійних модулів.

Висновки. Отже, здійснений аналіз Федерального державного освітнього стандарту середньої професійної освіти зі спеціальності 100401 Туризм дає можливість зробити такі висновки. Підготовка фахівців цього рівня в Росії здійснюється на базі основної і середньої загальної освіти. Розглянутий нами ФДОС СПО належить до стандартів третього покоління, які характеризуються компетентнісним підходом до організації навчального процесу.

У стандарті було переглянуто і доопрацьовано характеристику професійної діяльності спеціаліста з туризму, визначено необхідні загальні і професійні компетенції, відповідно до них – структуру і зміст ОПОП. У результаті здійснюється підготовка не до роботи в індустрії туризму у



цілому, а до виконання конкретних видів туристської діяльності: надання турагентських і туроператорських послуг, надання послуг із супроводу туристів, управління функціональним підрозділом організації. Випускник, який отримав поглиблену підготовку, крім того, готується до надання екскурсійних послуг і має можливість продовжити навчання у ВНЗ за скороченим терміном. Стандартом не передбачається вивчення математики та економічних дисциплін, основа увага приділяється опануванню технологій та організації різних видів туристської діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в порівнянні ФДОС СПО з аналогічним вітчизняним стандартом з метою пошуку шляхів удосконалення процесу підготовки вітчизняних фахівців сфери туризму із середньою професійною освітою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Государственный образовательный стандарт среднего профессионального образования. Государственные требования к минимуму содержания и уровню подготовки выпускников по специальности 2307 Туризм. – [Введен 1998-04-17]. – М. : ИПР СПО, 2002. – 24 с.
2. Черезова М. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі коледжу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Черезова Мар'яна Володимирівна. – Луганськ, 2010. – 245 с.
3. Федеральный государственный образовательный стандарт среднего профессионального образования по специальности 100401 Туризм. – [Введен 2010-04-02]. – М. : ИПР СПО, 2010. – 63 с.

РЕЗЮМЕ

Г. П. Щука. Среднее звено в системе профессионального туристского образования: опыт Российской Федерации.

В статье на основе анализа действующего ФГОС СПО охарактеризован процесс подготовки специалистов сферы туризма со средним профессиональным образованием, накопленный в Российской Федерации. Сделана детальная характеристика профессиональной деятельности специалиста по туризму, проанализированы общие и профессиональные компетенции, структура и содержание основной профессиональной образовательной программы.

Ключевые слова: подготовка кадров, среднее профессиональное образование в туризме, специалист по туризму.

SUMMARY

G. Shchuka. Middle link in the system of professional tourist education: experience of the Russian Federation.

In article on the basis of the analysis of the current FDOS SPO is characterized by the process of training of tourism specialists with secondary professional education, accumulated in the Russian Federation. The author gave a detailed description of the professional activity of the specialist on tourism, the analysis of general and professional competences, structure and content of the basic professional educational program.

Key words: training, secondary professional education in tourism, specialist on tourism.